

Ngā pūtea mā ngā kaikerēme kia haere atu ki ngā huihuinga a Te Rōpū Whakamana i Te Tiriti o Waitangi

Wai 3300: Tomokia ngā tatau o Matangireia – te Uiui ki te Kaupapa ā-Ture

Wai 3060: Te Rau o te Tika – te Uiui ki te Kaupapa Pūnaha Ture

E tuku ana tēnei pepa whakamārama ki ngā mōhiohio mō ngā pūtea me ngā tautoko e wātea ana hei āwhina i ngā kaikerēme kia whai wāhi atu ki ngā huihuinga/whakawātanga a Te Rōpū Whakamana i Te Tiriti o Waitangi mō Tomokia ngā tatau o Matangireia (Wai 3300), Te Rau o te Tika (Wai 3060) rānei.

Kei roto i tēnei pepa whakamārama ngā mōhiohio o:

- Te hunga e āhei ana ki te tono pūtea e tae atu ai ki ngā hui
- Ngā momo utu ka taea e te pūtea nei te utu
- Ngā mea ka taea e Te Tāhū te tāpui me te utu i te tuatahi
- Mēnā nāu anō i tāpui, i utu hoki, me pēhea tō rapu utu paremata

He aha te uiui ā-kaupapa?

Ko te uiui ā-kaupapa he uiui nā Te Rōpū Whakamana i Te Tiriti o Waitangi ki ngā take hira ā-motu kei te pā ki te Māori.

E wātea ana ētahi atu mōhiohio ki konei:

<https://waitangitribunal.govt.nz/inquiries/kaupapa-inquiries/>

<https://www.justice.govt.nz/justice-sector-policy/justice-system-kaupapa-inquiry/>

Ngā huihuinga a Te Rōpū Whakamana i Te Tiriti o Waitangi e heke iho nei

Ka whakahaerehia e Te Rōpū Whakamana ngā wānanga kotahi rā e rua mō Tomokia ngā tatau o Matangireia (Wai 3300) hei te 30 o Hānuere 2024 me te 7 o Maehe 2024.

Ka whakaūngia ētahi atu taipitopito o ngā huihuinga o Te Rau o te Tika (Wai 3060) e Te Rōpū Whakamana ā tōna wā.

Ko wai e āhei ana ki ngā tautoko kia tae atu ai rātou ki ngā huihuinga?

Ko ngā tāngata, ngā rōpū rānei i tuku kerēme ki Te Rōpū Whakamana me te tono kia whai wāhi atu ki Te Rau o te Tika (Wai 3060), Tomokia ngā tatau o Matangireia (Wai 3300) rānei ka āhei ki te tono tautoko kia tae atu ai ki ngā huihuinga mō taua uiui.

E ai ki te whakahaere o te whakawātanga i ia uiui, ka āhei noa te tangata ki te tono mō ngā pūtea kia tae atu ki tētahi hui kotahi a Te Rōpū Whakamana mō tētahi wāhanga o te whakawātanga. Mō Tomokia ngā tatau o Matangireia (Wai 3300) ka āhei te tangata ki ngā pūtea ki te haere ki tētahi o ngā wānanga e rua.

Me kī, e toru ngā mema o tētahi rōpū kaikerēme me ngā kaitautoko atu ki te toru mō ia rōpū kaikerēme ka āhei.

Kia mōhio ake: Kāore ngā rōpū, te tangata rānei kua whiwhi tūnga 'rōpū whaipānga' e Te Rōpū Whakamana e māraurau ana ki tēnei pūtea kia tae atu ai rātou ki ngā hui

He aha te tautoko hāereere, wāhi noho hoki e wātea ana?

- Ngā rerenga, i te wā e hiahiatia ana
- Te haere atu me te haere mai i ngā taunga waka rererangi ina hiahiatia ana, tae atu ki ngā tekehi, ngā pahi me ngā tereina i waenga tāone, uber, ngā kōwhiringa eke ngātahi, tūnga waka hoki/rānei
- Te utu o te taraiwa ki ngā hui
- Ngā wāhi noho i te wā e hiahiatia ana
- Ngā kai
- Ngā hui whakariterite kia pai ai te hui a ngā kaikerēme me te whakarite i mua o ngā hui a Te Rōpū Whakamana.

Kuia/kaumātua, te hunga hauā me ngā tāngata

turi: Me noho haere pea ētahi tāngata i te haerenga atu mēnā he tawhiti tō rātou haere atu. Mō ngā kuia/kaumātua, te hunga hauā me ngā tāngata turi, ka utua pea: he wāhi noho anō kia kore e noho roa rātou ki rō motokā; ngā tēkehi tomopai ki ngā hui; ngā utu tāpiri mō ngā wāhi noho tomopai; ngā whakarātonga mō ngā mōkai āwhina. Ehara tēnei i te rārangi tukupū.

Ētahi atu utu: Ka taea pea e mātou te utu ētahi atu utu ka pupū ake i ngā kēhi motuhake, pēnei i te tautoko i te hunga ki te mātaki pāho mataora o ngā hui, te whakahoki koha rānei mēnā kei te moe atu te tangata i tētahi kāinga tūmataiti, marae rānei mō te pō.

Ki te tonu pūtea hei utu i ngā mea kāore e kapi i runga nei, tēnā:

Īmēra: claimantfunding@justice.govt.nz

Waea: 0800 268 787 ka kī atu kei te hiahia tautoko mō te haere ki tētahi uiui ā-kaupapa

Patowaea: 027 361 2236 (ka waea atu mātou ki a koe)

Ka taea e mātou te whakarite me te utu ngā tāpuitanga hāereere, wāhi noho hoki mōu

Ki te hiahia koe mā Te Tāhū o te Ture e whakarite, e utu hoki i ngā tāpuitanga hāereere me te wāhi noho mōu, tēnā whakapā atu ki:

Īmēra: claimantfunding@justice.govt.nz

Waea: 0800 268 787 ka kī atu kei te hiahia tautoko mō te haere ki tētahi uiui ā-kaupapa

Waea: 027 361 2236 (ka waea atu mātou ki a koe)

Ka taea e Te Tāhū o te Ture te whakarite i ēnei tāpuitanga mā tētahi āpiha hāereere:

- Rerenga, pāhi, tereina rānei i waenga tāone, waka kōpiko
- Pahi ki te taunga rererangi, tekehi (tīkiti/kāri tekehi)
- Wāhi noho

Ngā rerenga: Mēnā kāore he tūru wātea i runga rererangi, ka whakamōhiotia koe, ā, tērā pea ka hiahia haere mā tētahi atu waka kē.

Tēkehi/Waka Kōpiko: Ka taea hoki e mātou te tuku pepa utu tēkehi me ngā kāri utu tōmua mō ngā haerenga poto mā runga tekehi, ā, ka taea pea te whakarite me te utu i ngā waka kōpiko i waenga taunga rererangi me ngā wāhi huihui. Kōrero mai ki a mātou, ā, ka wawe te whakamōhio ake i a koe.

Wāhi noho: I ētahi wāhi, he uaua te rapu wāhi noho, ā, e kore pea e nui ngā rūma wātea. Ki te pērā, ka hiahia pea ngā kaitono ki te whakarite i āna tāpuitanga ake, mā te Airbnb pea, ā, ka whakahokia ngā pūtea ki a ia.

Ngā kai: Mēnā kua tāpuitia e mātou tō wāhi noho, tērā pea ka utua e Te Tāhū ngā kai i tō wāhi noho pēnei i te parakuihi me te kai o te pō. Kāore ngā wāhi noho katoa i whakaritea kia pēnei te utu. Mā mātou koe e whakamōhio ake mēnā ka taea. Ki te kore e wātea, ka taea e koe te tonu kia whakahokia ō pūtea ki a koe mō te hoko kai.

Ka taea pea e koe te whakarite āu ake whakaritenga kai, me te tonu kia whakahokia ō pūtea ki a koe

Mēnā kua whakaritea, kua utua hoki e koe āu ake whakaritenga, me tonu mai kia whakahokia ō pūtea.

Ka whakaarohia ngā tonu kia whakahokia ngā utu o ngā haerenga, ngā kai me ngā wāhi noho mō te haere ki ngā huihuinga a Te Rōpū Whakamana.

Tēnā tirohia te tūtohi kei te whārangi 4 mō te rārangi nui o ngā whakahoki pūtea, me te taunakitanga e hiahia ana mō ngā utu.

Ka whakahokia ngā pūtea mō ngā utu ake, me ngā utu whaitake.

Ko wai e whakatau ana mēnā he whaitake te whakahoki i ngā pūtea?

Ki te pātai mai koe kia whakahokia ō pūtea, mā Te Tāhū e whakatau ko ēhea ngā utu ake, whaitake hoki, i runga anō i ngā mōhiohio i homai e koe.

I te wā e whakataua ana mēnā he utu ake, he utu whaitake rānei, ka whai whakaaro pea Te Tāhū ki ēnei:

- Mēnā e whaitake ana te tokomaha o te hunga o tētahi rōpū kaitono, kaitautoko hoki e haere atu ana ki tētahi hui
- Te tawhiti o te haere a te kaitono, te rōpū kaitono rānei, ā, mēnā kua kōwhiria te huarahi e hāngai ana
- Mēnā ka hiahia te kaitono, te rōpū rānei te moe atu mō te pō.

Kia mōhio ake: Ka tono pea Te Tāhū ki ngā kaitono kia tukua mai he mōhiohio anō, he hāponotanga anō, ki te whakataua mēnā he whaitake te utu. Mēnā he pātai āu, tēnā kōrero mai ki a mātou.

He aha ngā utu kāore i roto?

Kāore Te Rōpū Whakamana e tuku pūtea kaikerēme mō:

- Ngā utu rōia, i te mea ka taka tēnei ki raro i te āwhina ture
- Ngā utu i mua o ngā hui, hāunga ērā i mahia ai, i utua ai e mātou ngā tāpuitanga mā ō mātou ratonga hāereere
- Ngā rangahau mō ngā kerēme takitahi
- Te whakataua i ngā raruraru tautika i waenga i te pūtea kua whakaratoa ki ngā rōpū kaitono rerekē.

Me pēhea te tono kia whakahokia ō pūtea

Hei tono kia whakahokia ngā pūtea, me whakaoti ia tangata i te Puka Whakahoki Pūtea mō Ngā Huihuinga a Te Rōpū Whakamana i Te Tiriti o Waitangi.

E hiahia ana ngā tuhinga me nga taunakitanga e whai ake nei i mua o te tukatukanga o tō puka:

- **He rihiti GST ka taea te pānui hei taunakitanga o tētahi kurutete kotahi, nui ake i te \$50.** Me tuku whakaaturanga hokotanga mō ngā whakapaunga kotahi i raro i te \$50 engari ehara i te mea me whai rihiti GST whānui. Kāore e hiahia ana ngā rihiti GST mō ngā kerēme e pā ana ki ngā kiromita, koha mō te wāhi noho, wāhi noho rānei mā tētahi ratonga tuihono pērā i te Airbnb (ahakoa me tuku i

tētahi kape, tirohangamata o te rihiti Airbnb). *Tēnā tirohia te tūtohi kei te whārangi 4 mō te rārangi nui o ngā whakahoki pūtea, me te taunakitanga e hiahia ana mō ngā utu.*

- **He rau pūtea pēke, he tirohangamata,** tae atu ki te moko pēke, ingoa kaute pēke me te tau kaute pēke mō te tangata kua whakaingohia i roto i te kerēme.

Tukuna ō puka ki:

Īmēra: claimantfunding@justice.govt.nz

Pōhi:

Ministry of Justice - Crown Response to Justice System and Constitutional Kaupapa Inquiries
SX 10088
Te Whanganui-a-Tara
Aotearoa

Mēnā he pātai āu **waea ki:** 0800 268 787 **pātuhi rānei** 027 361 2236

Kei te hiahia tautoko e pā ana ki te tono whakahoki pūtea?

He kaimahi ā Te Rōpū Whakamana ka wātea i tēnā, i tēnā o ngā huihuinga a Te Rōpū Whakamana me tuku tautoko kanohi ki te kanohi mō te tuku tono whakahoki pūtea.

Ka uru pea ki tēnei te āwhina ki te whakakī i ngā puka, te kape i ngā rihiti me te tuku tono whakahokinga pūtea. Ka wātea ngā kape o tēnei pepa whakamārama me te puka whakahoki pūtea i ia huihuinga.

Kia mōhio mai, kāore he pūtea ā te rōpū rā hei whakahoki i ō pūtea i te wā o te taiopenga, kāore hoki e taea te whakarato tohutohu e pā ana ki ngā tono āwhina ture.

He pātai anō?

Mēnā he pātai anō:

- Īmēra: claimantfunding@justice.govt.nz
- **Waea:** 0800 268 787 (Mane ki te Paraire 8am - 5pm)
- **Patowaea:** 027 361 2236 (ka waea atu mātou ki a koe)

Āpitianga A: Tūtohi Aratohu Utu

Kei runga i tēnei tūtohi ngā aratohu o te tautoko ahumoni e wātea ana, ā, mēnā ka hiahiatia he taunakitanga.

Tūtohi Aratohu Utu			
Momo utu	Utu mōrahi \$ tāpiri te GST	Ētahi atu mōhihio	E hiahiatia ana he taunakitanga
Hāereere <i>Ngā utu tūnuku</i>	Utu ake me te tōtika	Mēnā ka tāpuitia e mātou: Ngā waka rererangi, ngā pahī i waenga tāone, te haere atu i te taunga rererangi, me ngā waka mai i te taunga rererangi ka tāpuitia pea e Te Tāhū.	Kāo
		Mēnā nāu i tāpui: Ngā rerenga, te pahī, te waka kōpiko, te tēkehi, ngā ratonga tiri waka, te tereina, ngā utu rīhi waka, ka taea te whakauru i ēnei kia whai whakaarotia i roto i te tono whakahoki pūtea.	Āe
Hāereere <i>Te hautū i tōu ake waka</i>	Utu ake me te tōtika	Ka taea te whakauru i te hautūtanga o tōu ake waka, i te \$0.95/km, kia whai whakaarotia i roto i te tono. Me tuhi i te wāhi i tīmata, i mutu hoki te haerenga, ā, me ngā kiromita, i te wā e kerēme ana koe i ngā utu mō tōu ake waka.	Kāo
Hāereere <i>Tūnga waka</i>	Utu ake me te tōtika	Ka taea te whakauru i te tūnga waka kia whai whakaarotia i roto i te kerēme.	Āe
Ngā kai <i>Kaua te waipiro</i>	Atu ki te \$83.95 <i>ki ia tangata, i ia rā</i>	Tērā pea ka utua e Te Tāhū te parakuihi me te kai o te pō, kei runga anō i te āhua o te wāhi noho, mehemea nā mātou te wāhi noho i whakarite.	Kāo
		Ka whakaaroarohia te parakuihi, tina, kai ahiahi rānei i hokona mai e koe ki tētahi kerēme whakahoki pūtea.	Āe
Wāhi noho <i>Kaua te waipiro, te ataata, te waea, me ētahi atu utu tāpiri</i>	Utu ake me te tōtika	Mēnā nā mātou i tāpui: Te wāhi noho mēnā e wātea ana i taua wāhi. Kāore e taea e mātou te tāpui Airbnb me ngā ratonga tuihono pērā, engari ka taea te whakahoki i ō pūtea mēnā nāu i tāpui ake.	Kāo
		Mēnā nāu i tāpui: Ka taea te whakauru i te wāhi noho kia whai whakaarotia ki te tono whakahoki pūtea. Tēnā whakamāramtia te momo o te wāhi noho, me te roa o te noho.	Āe
Hui whakarite	Utu ake me te tōtika	Ka taea pea te whakauru ngā utu o te hui kaikerēme hei tautoko i te whakariterite mō te taiopenga ki roto i te tono. Hei tauira, ko te rīhi pea i tētahi wāhi, ngā kai, te haere atu me te hoki mai i tētahi hui whakariterite, me ētahi atu utu ka utua mō ngā huihuinga a Te Rōpū Whakamana. Mēnā he pātai āu, tēnā whakapā mai ki te kōrero i ngā mea ka utua.	Āe
Ētahi atu utu	Utu ake me te tōtika	Ka taea pea te whakauru i ētahi atu utu kia whai whakaarotia i roto i te tono. Hei tauira, te tautoko mō te hunga ki te mātaki i te pāho mataora o ngā taiopenga, te whakahoki i ngā koha mō te noho ki tētahi kāinga tūmataiti, marae rānei, arā he \$50 ki ia tangata, i ia pō. Me whakatakoto he aha te hāngai o tēnei utu ki te Rau o te Tika, Tomokia ngā tatau o Matangireia rānei	Ka aromatawaitia i runga anō i tōna ake motuhaketanga